

TEOLOGICKÉ DEDIČSTVO A DUCHOVNÝ ODKAZ SVÄTÉHO SYMEÓNA NOVÉHO TEOLÓGA¹⁶

Miroslav ŽUPINA – Artur ALEKSIEJUK

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove,
Prešov, Slovenská republika

Wydział Nauk Społecznych, Chrześcijańska Akademia Teologiczna
w Warszawie, Warszawa, Rzeczpospolita Polska

ÚVOD

Cieľom predmetného článku je predstaviť teologické dedičstvo svätého Symeóna Nového Teológa (949 – 1022) – vo všeobecných kontúrach narysovať doposiaľ známy obraz existujúcich vydání a prekladov, čím by bol v našom vedeckom prostredí daný základ pre ďalší výskum – a taktiež poukázať na jeho duchovný odkaz v pravoslávnej duchovnej tradícii. Mnohí odborníci z historických i teologických vied sú toho názoru, že osobnosť, učenie a význam Symeóna Nového Teológa nie sú dodnes dostatočne komplexne preskúmané. Je všeobecne známe, že samotný vedecký výskum literárneho dedičstva tohto významného byzantského teológa začal až na prelome 19. a 20. storočia, pričom jeho plný rozvoj nastal až v druhej polovici minulého storočia. Je síce pravda, že tomuto vynikajúcemu teológovi, básnikovi a predovšetkým mystikovi, sa aj v našom vedeckom prostredí dostalo určitej pozornosti, avšak tak z kvantitatívneho, ako aj kvalitatívneho pohľadu je to absolútne nedostačujúce. Na základe vyššie uvedených skutočností sme sa rozhodli preskúmať, zosumarizovať a čiastočne aj zhodnotiť tak jeho vlastnú teologickú tvorbu, vydania a preklady jeho diel, ako aj doposiaľ publikované vedecké a odborné práce o tejto výnimočnej osobnosti cirkevného a duchovného života. Vo veľkej miere nám to pomôže zhodnotiť miesto a význam Symeóna v kresťanskej tradícii, zvlášť v kontexte jeho vplyvu a prínosu pre pravoslávnu duchovnú tradíciu.

Hneď na úvod je potrebné povedať, že spisy, ktorými súčasná historická a teologická veda disponuje, sa zachovali hlavne vďaka úsiliu jedného

¹⁶ Táto štúdia je výsledkom riešenia grantovej úlohy č. 1/2017 VGA *Teologický a duchovný odkaz svätého Symeóna Nového Teológa* v rámci Vedeckej grantovej agentúry Pravoslávnej cirkvi na Slovensku.

z poslušníkov¹⁷ Studitského monastiera, ktorým bol Symeónov učeník menom Nikítas Stithátos.¹⁸ Ešte počas života svätého Symeóna Nového Teológa zbieral, prepisoval a chránil každé slovo svojho duchovného učiteľa, aby tak zachoval bohaté a výnimočné teologické a duchovné dedičstvo pre ďalšie generácie a cirkevnú tradíciu. Okrem toho je aj autorom autobiografického spisu s názvom *Život ctihodného Symeóna Nového Teológa*. [3] Samozrejme, Nikítas nebol jediný, kto sa zaoberal zachovaním Symeónových spisov, boli aj iní nadšenci – jednotlivci aj malé skupiny, ktorým život a učenie tohto významného mystika imponovalo. Aj oni v nemalej miere prispeli k zachovaniu jeho dedičstva, ktoré je prameňom hlbokých teologických, duchovných, najmä asketických a mystických ideí, ale tiež zdrojom cenných historických poznatkov.

DIELA SVÄTÉHO SYMEÓNA NOVÉHO TEOLÓGA

Svätý Symeón Nový Teológ zanechal značne bohaté literárne dedičstvo, do ktorého patria 3 *Teologické slová* (Λόγοι Θεολογικοί), 15 *Etických slov* (Λόγοι Ηθικοί), 34 *Katechéz* (Κατηχήσεις), 2 *Pod'akovania* (Ευχαριστίες), 225 kapitol s názvom *Kapitoly teologické, gnostické a praktické* (Κεφάλαια θεολογικά, γνωστικά και πρακτικά), 58 *Hymnov* (Ύμνοι), a 4 *Listy*, z ktorých publikovaný bol iba *List o spovedi*, ostatné ešte neboli publikované. V nasledujúcich riadkoch veľmi stručne opíšeme a charakterizujeme vyššie uvedené Symeónove diela.

Teologické slová tvoria tri traktáty, ktoré spája spoločná téma – jednota Svätej Trojice. Symeón v nich polemizuje so svojimi odporcami, ktorí narušali túto jednotu a zastávali názor, že Boží Syn nie je rovný Bohu Otcovi. Túto teologickú pravdu dokazuje tak na základe mnohých citátov Svätého Písma, ako aj tým, že poukazuje na „štruktúru“ ľudskej duše, ktorá sa skladá z troch súčastí. Okrem toho mnohé miesta nie náhodou pripomínajú teologické učenie svätého Gregora Veľkého, ktorého zo všetkých cirkevných otcov cituje najčastejšie. [22]

Etické slová – „Kniha o etike“ alebo „Kniha morálnych úvah“ – aj takto je možné nazvať pätnásť kapitol, ktorých spoločnou témou je etika. Na rozdiel od iných spisov, ktoré sú prevzaté zo Symeónových rozhovorov, v tomto prípade ide o jeho pôvodné dielo. Posledné štyri kapitoly boli napísane v čase jeho vyhnanstva. Ich zostavovateľom je Nikítas Stithátos. Napriek tomu, že všetky traktáty majú jedného spoločného „menovateľa“, ktorým je etická tematika, predsa čo sa týka obsahu, nejde o navzájom súvisiace a prepájané otázky. Môžeme uviesť niektoré témy, na základe ktorých je táto skutočnosť zjavná: pád

¹⁷ poslušník – laik žijúci v prípravnom stupni (uchádzač, kandidát) pre prijatie mníšskeho stavu, ktorý žije pod vedením staršieho, skúsenejšieho mnícha a prejavuje voči nemu poslušnosť

¹⁸ gr. Νικήτας Στηθάτος; lat. Nicetas Pectoratus; rus. Никита Стифат (Пекторат)

prvých ľudí a ich obnovenie, história vyvoleného národa, vykupiteľské dielo Isusa Christa a Cirkev, láska, pokánie, poznanie a videnie Boha, ale aj exegéza niektorých častí listov svätého apoštola Pavla a iné.

Katechézy predstavujú zborník poučení adresovaný mníchom, ktorých vznik sa spája s obdobím, kedy bol Symeón igumenom v monastieri svätého Mamasa. Ich pôvod, respektíve vzor, sa nachádza v dielach Teodora Studitského (759 – 826), pričom Symeón prevzal ich vonkajšiu formu. Po obsahovej stránke sa Teodor viac venoval morálnym témam, zatiaľ čo Symeón je aj v *Katechézach* identifikovaný predovšetkým ako mystik. Prvá katechéza predstavuje úvod, môžeme ju aj nazvať „program nového igumena“, avšak všetky ostatné sú akoby konkrétnymi krokmi a postupmi, ktorými chce Symeón ako nový igumen docieľiť, aby jemu zverené mníšske spoločenstvo sa čo najintenzívnejšie dokázalo zjednotiť s Bohom. Kvôli tomuto zámeru sa podrobne venuje nasledovným témam: láske, pokániu, slzám, pôstu, zdržanlivosti, bdeniu, mlčaniu, askéze, zápasu s vášňami, osvieteniu Svätým Duchom a, samozrejme, spojeniu s Bohom a Jeho videniu. Témy týchto katechéz vznikali spontánne ako odozva na aktuálne obdobie liturgického roka vrátane sviatočných dní zasvätených jednotlivým svätým. [8] Celkovo sa dielo *Katechézy* dá charakterizovať ako silná motivácia k posunu duchovného života človeka od dodržiavania prikázaní k osobnej skúsenosti so živým Christom. Ako výstižne hovorí metropolita Ilarion Alfejev, tento zborník katechéz predstavuje školu duchovnej praxe, ktorá má za cieľ priviesť človeka k zbožšteniu. [7]

Pod názvom *Pod'akovania* sa ukrývajú dve ďakovné slová, ktorými Symeón vo forme modlitby vyslovuje svoju vďačnosť Bohu za všetky dary, ktoré mu boli zoslané a ktorými bol obdarovaný. V niektorých častiach majú charakter mystickej autobiografie spojenej s podrobným opisom videnia Božieho svetla a stretnutia so živým Christom, ale sú obohatené aj o stručné poučenia.

Kapitoly teologické, gnostické a praktické vo svojej podstate tvoria zborník, ktorý sa skladá z troch častí: 100 kapitol praktických a teologických, 25 kapitol gnostických a teologických, a nakoniec 100 kapitol teologických a praktických. Spolu tento zborník tvorí 225 kapitol, ktoré sa sumárne nazývajú teologické, gnostické a praktické. Všetky kapitoly majú svoju vysokú teologickú hodnotu a nachádza sa v nich patristická múdrosť teológie a asketiky, ktorá je prinášaná v rôznych témach týkajúcich sa dogmatických, etických a praktických otázok.

Hymny predstavujú unikátnu zbierku 58 hymnov – chválospevov, ktoré pozostávajú z modlitieb, filozofických i teologických traktátov a opisov mystických skúseností sformulovaných do poetickej formy. Podľa I. Alfejeva nič podobné neexistuje ani v rámci celosvetovej literatúry. [6] Zostavovateľom a autorom záhlaví väčšiny hymnov je už spomínaný Nikítas Stithátos. Ich

hlavnou témou je videnie Božieho svetla, avšak nielen samotným Symeónom, ale aj ostatnými kresťanmi, ktorých k tomu neustále vyzýva a nabáda. Je v nich zobrazená cesta ľudskej duše z hĺbky pádu od pokánia cez praktizovanie cností, sviatostný život, modlitbu, askézu či dobročinnosť, až k samotnému videniu Božieho svetla. Hoci ich Symeón začal písať ešte počas toho, ako bol igumenom v monastieri svätého Mamanta, k ich dokončeniu došlo až počas jeho 13-ročného vyhnanstva, kedy sa na sklonku svojho života usídlil v malom monastieri svätej Maríny. [8]

Svätému Symeónovi Novému Teológovi je pripisované aj autorstvo štyroch listov, z ktorých témou prvého je svätá spoveď a ostatné tri sa venujú otázkam duchovného vedenia, cirkevnej hierarchie a svätých tajín.

Okrem vyššie uvedených diel je prípustné, že Symeón je autorom aj iných spisov. Týka sa to polemického diela s názvom *Dialóg so scholastikom*, ktorého pôvod je otázný a potenciálnymi autormi sú aj Diadoch z Fotiky alebo Marek Askéta. Autorstvo tohto diela je v súčasnosti stále v štádiu skúmania. Existujú však aj iné cirkevné spisy, ktoré boli pôvodne pripisované Symeónovi, ale po dôkladnom vedeckom preskúmaní došlo k prehodnoteniu ich autorstva. Takýmto príkladom je dielo s názvom *Abecedné slová* (24 slov), ktoré tvoria isté fragmenty Symeónových *Katechéz*, avšak sú prepracované do jednoduchšieho štýlu pre široký okruh čitateľov. [11] Kritici oponujú argumentom, že si je ťažké predstaviť, aby Symeón – veľmi zriedka citujúci samého seba – sa rozhodol prepracovať vlastné katechetické slová. Je zrejmé, že v tomto diele nie je nič pochybné alebo heretické, avšak samotným autorom či skôr zostavovateľom by skôr mohol byť niekto zo Symeónových učeníkov a nasledovníkov. Podobným prípadom je aj dielo známe ako *Metóda svätej modlitby a vnímania* alebo *Slovo o troch spôsoboch vnímania a modlitby*. Tento nevelký traktát, ktorý je známy približne od 13. storočia, sa venuje opisu psychosomatickej metódy koncentrácie umu v srdci človeka. Právom patrí medzi klasické diela byzantskej mníšskej tradície a taktiež má svoju nepochybnú duchovnú hodnotu. Avšak vedecká kritika sa zhoduje v tom, že Symeónovo autorstvo tohto diela je sporné.

VYDANIA A PREKLADY DIEL SYMEÓNA NOVÉHO TEOLÓGA

Na úvod tejto kapitoly je potrebné povedať, že až do vydania prvých tlačených kníh sa diela svätého Symeóna Nového Teológa zachovali len v rukopisoch. V 14. storočí – období kulminácie isychastického hnutia – boli mnohé jeho diela prepisované hlavne na Svätej Hore Atos. Ďalším významným centrom, kde sa v tom čase prekladala a šírila asketická literatúra bol Kilifarevský monastier neďaleko mesta Tarnovo v Bulharsku, kde sa sformovala

knižná a prekladateľská škola. Práve tu sa objavili prvé preklady Symeónových diel do vtedajšieho slovanského jazyka.

Prvé známe tlačené vydanie pochádza z roku 1603, je publikované v latinskom jazyku a ako prekladateľ je uvádzaný J. Pontani. Je súčasťou série *Patrologia Graeca* [4] a pozostáva z 33 *Slov*, ktoré sú prepracovaním *Katechéz*,¹⁹ vybraných častí *Hymnov*, *Kapitol* a *Dialógu so scholastikom*. Niekoľko Symeónových diel bolo vybraných a publikovaných v Benátkach roku 1782 v známom zborníku asketických textov z patristickej literatúry, ktorý zostavili svätí Makários Korintský a Nikodým Svätohorec pod názvom *Filokalia svätých níptických otcov* (Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικῶν). Neskôr bol tento zborník svätám Paisijom Veličkovským preložený a publikovaný (r. 1793) v cirkevnoslovanskom jazyku s názvom *Dobrotolubije* (Добротолубие). Okolo roku 1877 ho nasledoval svätý Teofan Затворник, ktorý toto dielo preložil do ruského jazyka s tým, že v ňom urobil niekoľko zmien – niektorých autorov vynechal a iných pridal, avšak to sa netýkalo spisov Symeóna.

O osem rokov neskôr od vydania gréckej *Filokalie* už došlo k vydaniu plnšieho a bohatšieho obsahu Symeónových diel. V roku 1790 bol tak v Benátkach vydaný grécky preklad, ktorý pochádzal od Dionýza Zagorejského.²⁰ Pozostával z dvoch častí, v ktorom sa nachádzal preklad *Slov*, *Kapitol* a taktiež originálny text *Hymnov*. [7] Hoci vynikal kvantitou, naopak, kvalita značne „trpela“, pretože preklad prvej časti je na veľmi slabej úrovni a skôr ide o voľné prerozprávanie.²¹

V ruskom prostredí sa čitatelia mohli zoznámiť so Symeónovými dielami prostredníctvom prekladov jeho *Slov*. V predslove knihy s názvom *Dvanásť slov ctihodného nášho otca Symeóna, igumena monastiera sv. Mamanta* (Двенадцать слов преподобного отца нашего Симеона, игумена обители св. Маманта) z roku 1869 sa uvádza, že tento text bol vydaný v Moskve roku 1852 v cirkevnoslovanskom preklade, ktorý z gréckeho jazyka urobil svätý Paisij Veličkovský. Neskôr bolo publikované dovtedy najobširnejšie vydanie diel Symeóna Nového Teológa pod súhrnným názvom *Slová* (Слова), ktoré pozostávalo z dvoch častí (prvá časť bola vydaná v roku 1879 a druhá 1882). Toto dielo predstavuje preklad Teofana Затворника z vyššie uvedeného gréckeho vydania Dionýza Zagorejského.

¹⁹ Podrobnú tabuľku prevzatých častí *Katechéz* uvádza B. Krivochéine v séri *Sources Chrétiennes*. Vol. 96. Paris, 114-115.

²⁰ gr. Διονύσιος Ζαγορείος, rus. Дионисий Загорейский – mních žijúci v 18.-19. storočí na Svätej Hore Atos

²¹ Dionýz Zagorejský nebol zďaleka ani prvý, ani jediný, kto pozmenil text Symeónových diel. Podrobnejšie o tejto otázke pozri KRIVOCHEÏNE, B. 1954. The Writings of St. Symeon the New Theologian. In *Orientalia Christiana Periodica*. Roma, 1954. Vol. 20, pp. 298-328.

Preklad Teofana, ktorý svojimi vlastnými úpravami ešte viac prehĺbil pôvodné nedostatky prekladu Dionýza, sa tak výrazným spôsobom odlišuje od originálneho gréckeho textu. Z tohto dôvodu ho arcibiskup B. Krivochéine oprávnene nazýva „reprodukciou reprodukcie.“ [12] Aj napriek tomuto nedostatku Teofanov preklad bol veľmi prínosný, pretože vďaka nemu sa slovanské národy mohli oboznámiť s hlbokým duchovným učením a odkazom veľkého teológa a mystika byzantskej cirkevnej tradície. Tretiu časť, ktorá obsahovala Symeónove *Hymny*, preložil mních Pantelejmon (Uspenský).

Na doplnenie vyššie povedaného je potrebné dodať, že až do polovice 20. storočia všetci, ktorí pracovali s textami diel Symeóna Nového Teológa, boli nútení používať buď rukopisy, alebo častejšie novogrécke, latinské či neskôr aj cirkevnoslovanské a ruské preklady, nakoľko pôvodný text väčšiny jeho diel bol do toho času neznámy. [7]

Prvé kritické vydanie originálneho textu Symeónových diel bolo zrealizované francúzskym vydavateľstvom Cerf v sérii *Sources Chrétiennes* v období rokov 1957 – 1973. Doposiaľ bolo vydaných deväť dielov, k vydaniu sa pripravuje aj desiaty diel, v ktorom by sa mali nachádzať Symeónove *Listy*. Grécky text obsahujúci všetkých deväť dielov je publikovaný na základe zachovaných rukopisov z 11. – 17. storočia a je doplnený o predslov a prílohy, obsahuje bohatý vedecký aparát a jeho súčasťou je paralelný francúzsky preklad. Môžeme smelo povedať, že toto vydanie predstavuje základ pre seriózne a všestranné vedecké bádanie teologického a duchovného dedičstva jedného z najvýznamnejších cirkevných mystikov žijúcich na prelome prvého a druhého tisícročia.

V gréckom prostredí boli Symeónove spisy publikované v rámci patristickej série *Πατερικάι Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς»* (1983 – 1990), ktoré pozostáva zo siedmich dielov pôvodného textu spoločne s novogréckym prekladom. Samozrejme, Symeónove diela sú preložené aj do rôznych svetových jazykov, napríklad v anglickom jazyku je hneď niekoľko veľmi kvalitných prekladov od G. Maloneyho, A. Golitzina, D. Griggsa či H. J. M. Turnera. Žiaľ, v slovenskom alebo českom jazyku takéto preklady absentujú, avšak napríklad v susednom Poľsku bolo publikovaných niekoľko diel. Niektoré sú preložené do poľského jazyka v rámci kolektívnych vydaní textov *Filokalie* a predovšetkým sú venované modlitbe srdca a jej praktizovaniu v živote človeka. Preklady úryvkov z *Hymnov* a *Slov* svätého Symeóna je možné nájsť v trojdielnom vydaní komentárov svätých otcov k nedeľným Evanjeliám v rámci liturgického roka, a tiež v zborníku ranokresťanskej gréckej poézie s názvom *Muza chrześcijańska*.

VEDECKÁ A ODBORNÁ LITERATÚRA O SYMEÓNOVI NOVOM TEOLÓGOVI

Ako sme už uviedli vyššie, k prvému kritickému vydaniu Symeónových diel došlo na začiatku druhej polovice minulého storočia, je preto pochopiteľné, že vedecká a odborná literatúra nie je až tak veľmi bohatá, ako pri iných cirkevných otcoch. Aj napriek tomu bolo doposiaľ publikovaných niekoľko veľmi významných monografií a vedeckých štúdií, ktoré skúmali život a učenie tohto mystika. Uvedieme niektoré z nich, ktoré majú zásadné postavenie a ich význam je veľmi cenný.

Ako prvú spomenieme monografiu arcibiskupa B. Krivochéina s názvom *Ctihodný Symeón Nový Teológ (949 – 1022)*, ktorej prvé vydanie sa uskutočnilo v roku 1980. [12] B. Krivochéin okrem autorstva tejto monografie sa spolupodieľal aj pri vydávaní Symeónových *Katechéz* v rámci série *Sources Chrétiennes*. Jeho monografia predstavuje tak pre vedecký a odborný okruh záujemcov, ako aj pre širokú verejnosť podrobné a vyvážené objasnenie Symeónovho života a učenia. Okrem toho publikoval viacero štúdií a článkov.

Ďalšou zásadnou monografiou je *Ctihodný Symeón Nový Teológ a pravoslávna Tradícia* od I. Alfejeva, [7] ktorá bola vydaná v roku 1998 a o dva roky neskôr vyšiel v Oxforde aj jej anglický preklad. Autor ako hlavnú tému svojej knihy vytýčil vzájomný vzťah medzi osobnou duchovnou skúsenosťou kresťana a cirkevnou tradíciou. Po obsahovej stránke skúma vzťah Symeóna k Svätému Písmu a pravoslávnej bohoslužobnej praxi, mníšskej tradícii, teologickej, asketickej a mystickej literatúre, ďalej rozoberá otázky pokánia, Božieho svetla, extázy, apatie i zbožštenia. I. Alfejev je autorom aj ďalších publikácií, v ktorých sa venuje Symeónovi a jeho učeniu, a taktiež niektoré jeho diela preložil do ruského jazyka. Známe sú aj ďalšie ruskojazyčné monografie od P. Čelyševa [10] a E. Nikoľského [16], taktiež iné diela v anglickom, francúzskom, nemeckom, ale aj gréckom alebo iných jazykoch. Samozrejme, existuje aj pomerne veľké množstvo vedeckých štúdií a odborných článkov venovaných rôznym parciálnym otázkam Symeónovho života, učenia alebo teologického prínosu.

Ešte nazrieme do nášho prostredia. V českom jazyku vyšiel o svätom Symeónovi Novom Teológovi preklad diela od B. Krivochéina s názvom *Duch Svätý v živote kresťana podle učení svatého Symeóna Nového Theologa*. [13] Na Slovensku boli doposiaľ publikované kapitoly v monografii *Byzantská teológia II. Doktrína* od Š. Pružinského, [19] a v poslednom období aj naše články predovšetkým vo vedeckých časopisoch *Konštantínove listy*, *Historia Ecclesiastica*, *Acta Patristica* a taktiež vo vedeckých a konferenčných zborníkoch.

V poľskom jazyku sa teologickému učeniu svätého Symeóna venovali najmä rímsko-katolícki teológovia, z ktorých si osobitú pozornosť zaslúžia Wsław Hryniewicz i Andrzej Siemieniewski. W. Hryniewicz predstavuje vynikajúceho znalca pravoslávnej teológie, ekumenistu a jedného z najvýznamnejších rímskokatolíckych teológov posledného polstoročia, ktorý skúmal aj otázku pneumatológie svätého Symeóna. Jeho úvahy sú sústredené hlavne na vyzdvihnutie dôležitých Symeónových myšlienok v ekumenickom kontexte. [9] Je pozitívne si všímať, že v poslednej dobe sa v Poľsku zvýšil záujem o teologické bádanie myslenia svätého Symeóna Nového Teológa. Je to spôsobené najmä rastúcou otvorenosťou rímsko-katolíckych teológov voči pravoslávne mu chápaniu zbožštenia a potrebou čerpať z duchovnej pokladnice pravoslávneho chápania duchovného a mystického života. V rámci výskumu Symeónovho teologického dedičstva si zaslúži pozornosť aj publikácia Marie-Anne Vannier, v ktorej sú zhromaždené najvýznamnejšie texty kresťanskej tradície o Svätej Trojici ako o tajomstve lásky a spoločenstva troch osôb. Autorka opakovane používa Symeónove texty, v ktorých ukazuje úlohu Svätej Trojice v diele stvorenia a spásy, svätých tajinách (sviatostiach) a kresťanskom duchovnom živote. [21]

DUCHOVNÝ ODKAZ SVÄTÉHO SYMEÓNA NOVÉHO TEOLÓGA

Už zo stručného opisu a charakteristík jednotlivých diel Symeóna Nového Teológa je zrejmé, že centrálnou témou jeho učenia je možnosť a reálnosť mystickej skúsenosti zo stretnutia sa s Bohom. Sám bol svedkom niekoľkých takýchto osobných stretnutí, ktoré kulminovali videním Božieho svetla. [5] Tieto mystické skúsenosti a z nich vychádzajúci jeho zápal a horlivosť násobený morálnym radikalizmom vyvolali u niektorých oficiálnych predstaviteľov vtedajšej cirkevnej hierarchie značnú kritiku, čo nakoniec vyústilo do rokovania cirkevnej synody, ktorá rozhodla, že Symeón má Konštantínopol opustiť. Dňa 3. januára roku 1009 tak odchádza z monastiera svätého Mamanta a svoje útočisko nachádza v malom monastieri svätej Maríny na pobreží Marmarského mora. Aj napriek tomu, že mu bol neskôr ponúknutý návrat a možnosť slobodného rozhodovania sa o vlastnej budúcnosti, dobrovoľne zostal „vo vyhnanstve“, kde prežil zvyšok svojho života. Umiera dňa 12. marca 1022 ako obľúbený mystik a charizmatik, ktorý bol nositeľom daru proroctva (vopred vedel o dni svojej smrti i dátume prenesenia vlastných telesných pozostatkov, čo sa o 30 rokov reálne stalo) i uskutočňovania zázrakov. [12]

Meno Symeóna Nového Teológa bolo v Byzancii známe už v 13. storočí. Jeho mystická teológia stála pri zrodení byzantského isychazmu, [14] čím je právom považovaný za jeho predchodcu. V nasledujúcom 14. storočí boli už jeho diela čítané širokým okruhom obdivovateľov. V tomto období napríklad svätý Gregor

Sinajský sa priamo odvoláva na Symeóna, keď vymenováva tých, ktorí hovorili a učili o isychii a modlitbe. [2] Svätý Gregor Palama, veľký byzantský mystik, vo svojich triádach *Reči na obhajobu isychastov* hovorí o „Novom Teológovi,“ čím má na mysli práve Symeóna. Okrem toho uvádza, že Symeón je predstaviteľom tej istej tradície, ku ktorej patrí aj on sám, [1] pričom píše aj o zázrakoch, ktoré sa udiali v jeho živote. [18] Palama Symeónov mystický realizmus rozvinul do ďalších teologických rozmerov, čím ho umiestnil do širších filozoficko-teologických kategórií.

Po dobytí Konštantínopola sa nástupcom byzantskej tradície stalo slovanské prostredie juhovýchodnej a východnej Európy. Pokračovateľom myšlienok isychizmu a mystickej teológie v ruskom prostredí bol najmä svätý Níl Sorský (1433 – 1508), ktorý okrem iného veľký dôraz kládol na vnútornú stránku modlitebnej skúsenosti a zvlášť na dôležité postavenie a úlohu *starca* v duchovnom zápase. [17] Neskôr, keď dochádza k znovuzrodeniu mníšskeho života, je tento proces úzko spojený s menom svätého Paisija Veličkovského (1722 – 1794). Jeho vplyv bol nesmierne veľký nielen v moldavskom a rumunskom prostredí, ale aj celom slovanskom svete. Paisij okrem mnohých textov starokresťanských askétov a isychastov preložil nielen *Dobrotolubije* (*Добротолубие*), ale taktiež vybrané *Slová* svätého Symeóna Nového Teológa. [20]

Otázku vplyvu Symeóna na duchovnú tradíciu vo východnom kresťanskom svete je potrebné rozšíriť aj o ďalší aspekt, ktorý so skúmanou problematikou súvisí. Diela svätého Symeóna Nového Teológa boli nielen prekladané a ďalej šírené, ale dochádzalo aj k tomu, že jeho živé svedectvo a mystické skúsenosti oslovovali mnohých, ktorí sa neskôr stali pokračovateľmi tejto empirickej teológie v rámci pravoslávnej duchovnej tradície. Túto výnimočnú skúsenosť, ktorá bola Bohom darovaná Symeónovi, tak neskôr okúsili aj ďalší svätý, ako napríklad Serafím Sarovský (1759 – 1833), u ktorého prísny spôsob života a asketický zápas bol taktiež spojený s mystickými zážitkami, [14] ctihodný Siluan Atoský (1866 – 1938) alebo jeho učeník archimandrita Sofronij (1896 – 1993), ktorí potvrdzujú skutočnosť, že v každej dobe môžu žiť ľudia s podobnými mystickými skúsenosťami ako svätý Symeón. Mnohých odborníkov prekvapuje a udivuje, že aj na konci druhého tisícročia sa dá hovoriť o tých najvyšších stavoch duchovnej dokonalosti nielen na základe poznania svätotcovskej literatúry, ale aj vlastnej skúsenosti. [23] Avšak aj súčasná doba prináša množstvo svedectiev o vplyve Symeóna na život a formovanie jednotlivých cirkevných mníšskych i laických komunít vo svete (USA, Veľká Británia, Francúzsko, Rusko, Rumunsko, Grécko a i.), ale aj jednotlivcov hľadajúcich autentickú a empiricky overenú duchovnú cestu k poznaniu Boha.

ZÁVER

Teologické dedičstvo svätého Symeóna Nového Teológa sa teší čoraz väčšej obľube, a nie je tomu tak len v mníšskom prostredí po celom svete, ale aj medzi teológmi, historikmi či ostatnými odborníkmi a záujemcami tak kresťanského Východu, ako aj Západu. Vo svojej podstate Symeónovo učenie nie je ničím iným, než pokračovaním a rozvinutím učenia jeho predchodcov – Marka Pustovníka, Pseudo-Dionýza Areopagitského, Gregora Nysského, ale hlavne Gregora Teológa. [7] Jeho charakteristickou a výnimočnou črtou v porovnaní s predchádzajúcimi cirkevnými otcami je vlastný autobiografický prístup k mystickým témam a osobitá otvorenosť, s akou hovorí o svojich duchovných zážitkoch spojených predovšetkým so zrením Božieho svetla. Symeón bol prvým byzantským mystikom, ktorý hlásal, že každý kresťan sa má usilovať o priamu osobnú Božiu skúsenosť. Všetky elementy jeho teologického a mystického učenia sú hlboko zakorenené v tradícii a harmonicky zapadajú do všeobecnej kresťanskej tradície, [15] čím sa zaradzuje medzi najoriginálnejších teológov a spisovateľov celej cirkevnej histórie. Dnes môžeme celkom jednoznačne skonštatovať, že Symeónove diela a jeho učenie, predovšetkým jeho mystická teológia, patria medzi skvosty nielen byzantskej éry, ale vďaka svojej originalnosti aj všeobecnej kresťanskej a duchovnej tradície.

SUMMARY

The study reaches several outcomes, which we will attempt to summarize. Firstly, the theological message of St. Symeon the New Theologian is immensely rich in both quantity and quality. His works stand out in their deep spiritual, ascetic and mystical thoughts. An exceptional feature of his work, in comparison to the previous Church Fathers, is his own autobiographical approach to mystical themes and a unique openness with which he speaks about his spiritual experiences of perceiving of God's light. Secondly, in contemporary theology, there are several important works, scientific and professional studies on the life and work of St. Symeon the New Theologian, which bring closer his life, teachings, experience and spiritual influence and contributions of this great Church mystic. And thirdly, the theological heritage of St. Symeon the New Theologian was not only read, translated, and disseminated, but there was another aspect to his works - his living testimony and mystical experience of God's light appealed to many, who became followers of this empirical theology within the Orthodox spiritual tradition. This unique experience, which God bestowed upon St. Symeon, was later experienced by other important saints. Today we can say quite clearly that Symeon's works and his teachings,

especially his mystical theology, are among the gems not only of the Byzantine era, but of the whole Christian and spiritual tradition.

REFERENCES

Patristic sources

1. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ. 1982. Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζόντων. In *Γρηγορίου του Παλαμά. Συγγράμματα*. Θεσσαλονίκη : Πατερικαὶ Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς». ΕΠΕ 54, 56-259.
2. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΣΙΝΑΙΤΗΣ. 1865. Περί ἠσυχίας καὶ περὶ τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς. In *Patrologia Graeca* (Ed. Migne, J.-P.). Paris, 1865. PG 150, 1313-1329.
3. NICETAS STETHATOS. Βίος τοῦ ὁσίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου. In Hausherr, I. – Horn, G. 1928. *Un grand mystique Byzantine. Vie de Syméon le Nouveau Théologien (949-1022) par Nicéas Stéthatos*. In *Orientalia Christiana*. Vol. 12, no. 45. Rome, 1-128.
4. SYMEON JUNIOR (THEOLOGUS). 1864. Orationes XXXIII. Divinorum amorum; Capita practica et theologica a i. In *Patrologia Graeca* (Ed. Migne, J.-P.). Paris, 1864. PG 120, 321-712.
5. SYMÉON LE NOUVEAU THÉOLOGIEN. 1964. Catéchèses II. : Catéchèses 6-22. In *Sources Chrétiennes* (Eds. Krivochéine, B. – Paramelle, J.). Paris : Les Éditions du Cerf, 1964. SC 104, 12-393.

Scientific literature

6. ALFEYEV, I. metr. 2012. *Orthodoxy*. Vol. 1. 4. ed. Moscow : Publishing of the Sretensky monastery, 2012. 864 p. ISBN 978-5-7533-0701-9. /АЛФЕЕВ, И., митр. 2012. *Православие*. Том 1. 4-е изд. Москва : Издательство Сретенского монастыря, 2012. 864 с. ISBN 978-5-7533-0701-9./
7. ALFEYEV, I. metr. 2013. *St. Symeon the New Theologian and Orthodox Tradition*. 4. ed. Moscow : Publishing of the Moscow Patriarchate of the Russian Orthodox Church, 2013. 448 p. ISBN 978-5-88017-336-5. /АЛФЕЕВ, И., митр. 2013. *Преподобный Симеон Новый Богослов и православное Предание*. 4-е изд. Москва : Издательство Московской Патриархии Русской Православной Церкви, 2013. 448 с. ISBN 978-5-88017-336-5./
8. DE CATANZARO, C. – MALONEY, G. 1980. *Symeon the New Theologian: The Discourses*. Mahwah, New Jersey : Paulist Press, 1980. 396 p. ISBN 0-8091-2230-8.
9. HRYNIEWICZ, W. 1998. Invocation of the Spirit – Byzantine pneumatology of Symeon known as the New Theologian. In *On the way of reconciliation*.

- Ecumenical Meditations*. Warsaw : Verbist Priests Publishing VERBINUM, 1998, pp. 89-102. ISBN 83-7192-030-X. /HRYNIEWICZ, W. 1998. Przyzywanie Ducha – bizantyjska pneumatologia Symeona zwanego Nowym Teologiem. In *Na drodze pojednania. Medytacje ekumeniczne*. Warszawa : Wydawnictwo Księży Werbistów VERBINUM, 1998, s. 89-102. ISBN 83-7192-030-X./
10. CHELYSHEV, P. 2004. *The venerable Symeon the New Theologian on the spiritual transformation of man. Akathist*. Moscow : Church of St. gmart. Demetrius of Thessaloniki, 2004. 256 p. ISBN 5-87301-112-5. /ЧЕЛЫШЕВ, П. В. 2004. Преподобный Симеон Новый Богослов о духовном преображении человека. Акафист. Москва : Храм св. вмч. Димитрия Солунского, 2004. 256 с. ISBN 5-87301-112-5./
 11. KRIVOSHEIN, B., archbish. 1961. The venerable Symeon the New Theologian and Niketas Stethatos. (History of the text "Catechesis"). In *Bulletin of the Russian Western European Patriarchal Exarchate*. Paris. Vol. 37, pp. 41-47. /КРИВОШЕИН, В., архиеп. 1961. Преподобный Симеон Новый Богослов и Никита Стифат. (История текста «Огласительных слов») In *Вестник Русского Западно-Европейского Патриаршего Экзархата*. Париж. No. 37, с. 41-47./
 12. KRIVOSHEIN, B., archbish. 1996. *Saint Symeon the New Theologian*. 1. ed. Nizhny Novgorod : Publishing of the Brotherhood in the Name of Holy Prince Alexander Nevsky, 1996. 446 p. ISBN 5-88213-014-X. /КРИВОШЕИН, В., архиеп. 1996. Преподобный Симеон Новый Богослов. 1-е изд. Нижний Новгород : Издательство Братства во имя святого князя Александра Невского, 1996, 446 с. ISBN 5-88213-014-X./
 13. KRIVOSHEIN B. 1999. The Holy Spirit in the life of a Christian according to the teachings of St. Symeon the New Theologian. In *Orthodox revue*. Prague: Orthodoxy - educational center, 1999. Vol. 3, pp. 124-141. ISSN 1212-1592. /KRIVOCHÉINE, B. 1999. Duch Svátý v životě křesťana podle učení svatého Symeona Nového Theologa. In *Orthodox revue*. Praha : Orthodoxy – vzdělávací centrum, 1999. Č. 3, s. 124-141. ISSN 1212-1592./
 14. LOSSKY, V. 2012. *The Mystical Theology of the Eastern Church*. 2. ed. Sergiyev Posad : The Holy Trinity Lavra of St. Sergius, 2012. 586 p. ISBN 978-5-903102-36-5. /ЛОССКИЙ, В. 2012. Очерк мистического богословия восточной церкви. 2-е изд. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2012, 586 с. ISBN 978-5-903102-36-5./
 15. MEYENDORFF, J. 1974. *St. Gregory Palamas and Orthodox Spirituality*. 1. ed. New York : St. Vladimir's Seminary Press, 1974, 184 p. ISBN 0-913836-11-7.

16. NIKOLSKYJ, E. V. 2015. *The doctrine of the St. Symeon the New Theologian on theosis and god-likeness of man*. 1. ed. Moscow : Lenand, 2015, 128 p. ISBN 978-5-9710-1371-6. /НИКОЛЬСКИЙ, Е. В. 2015. *Доктрина преподобного Симеона Нового Богослова о теозисе и богоподобии человека*. 1-е изд. Москва : Ленанд, 2015, 128 с. ISBN 978-5-9710-1371-6./
17. NOBLE, I. – NOBLE, T. – BAUEROVÁ, K. – PARUSHEV, P. 2016. *The polyphony of Orthodox theology in the 20th century in the West*. Brno : Center for the Study of Democracy and Culture, 2016. 295 p. ISBN 978-80-7325-403-2. /NOBLE, I. – NOBLE, T. – BAUEROVÁ, K. – PARUSHEV, P. 2016. *Mnohohlas pravoslavné teologie ve 20. století na Západě*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. 295 s. ISBN 978-80-7325-403-2./
18. PELIKAN, J. 1977. *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine*. Vol. 2: *The Spirit of Eastern Christendom (600 – 1700)*. 1. ed. Chicago : University of Chicago Press, 1977. 329 p. ISBN 978-0226653730.
19. PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantine theology II. Doctrine*. Prešov : University of Prešov in Prešov, Faculty of Orthodox theology, 2004. 380 s. ISBN 80-8086-286-0. /PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. 380 s. ISBN 80-8086-286-0./
20. VOPATRNÝ, G. 2003. *Hesychasm as a traditional Christian spirituality. A view of man and spiritual life from an Orthodox perspective and its spirituality*. 1. ed. Brno : L. Marek, 2003. 158 p. ISBN 80-86263-41-X. /VOPATRNÝ, G. 2003. *Hesychazmus jako tradiční křesťanská spiritualita. Pohled na člověka a duchovní život z pravoslavné perspektivy a její spiritualita*. 1. vyd. Brno : L. Marek, 2003. 158 s. ISBN 80-86263-41-X./
21. VANNIER, M.-A. 2000. *Holy Trinity. Mystery of unity. Texts from Tradition*. Warsaw: Publishing Institute PAX, 2000. 225 p. ISBN 83-2111-318-4. /VANNIER, M.-A. 2000. *Trójca Święta. Tajemnica jedności. Teksty z Tradycji*. Warszawa : Instytut Wydawniczy PAX, 2000. 225 s. ISBN 83-2111-318-4./
22. ŽUPINA, M. 2017. Mystical realism of gnoseology of Symeon the New Theologian. In *Constantine's letters*. Nitra : Constantine the Philosopher University, 2017. Vol. 10, issue 1 (2017), pp. 73-82. ISSN 1337-8740. /ŽUPINA, M. 2017. Mystický realizmus gnozeológie Symeona Nového Teológa. In *Konštantínove listy*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2017. Zv. 10, č. 1 (2017), s. 73-82. ISSN 1337-8740./
23. ŽUPINA, M. 2019. Mystical experience of St. Symeon the New Theologian and its influence and significance for the Christian tradition. In *Scientific notes theological and historical research center named after archimandrite Vasily (Pronin)*. Mukachevo : Theological and historical research center named after

archimandrite Vasily (Pronin), 2019. Issue 6, pp. 93-108. ISSN 2617-1317.
/ŽUPINA, M. 2019. Mystická skúsenosť svätého Symeona Nového Teológa
a jej vplyv a význam pre kresťanskú tradíciu. In *Наукові записки БІНДЦ
імені архімандрита Василя (Проніна)*. Мукачево : Богословсько-
історичний науково-дослідний центр імені архімандрита Василя
(Проніна), 2019. Випуск 6, с. 93-108. ISSN 2617-1317./

THEOLOGICAL HERITAGE AND SPIRITUAL LEGACY OF ST. SYMEON THE NEW THEOLOGIAN

Miroslav ŽUPINA, associate professor, Faculty of Orthodox Theology,
University of Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia,
miroslav.zupina@unipo.sk, 00421517724729

Artur ALEKSIEJUK, assistant professor, Faculty of Social Sciences, Christian
Theological Academy in Warsaw, Broniewskiego 48, 01-771 Warsaw, Poland,
a.aleksiejuk@chat.edu.pl, 0048603037770

Abstract

This study analyzes the theological heritage of St. Symeon the New Theologian and also presents the spiritual legacy of this important ecclesiastical mystic. The writings of contemporary historical and theological science are preserved thanks to the efforts of his disciple Niketas Stethatos. However, the study does not only focus on enumerating and characterising the Symeon's works but examines in detail the well-known editions and translations into traditional languages, such as Latin and Greek, while also looking at the Russian ecclesiastical environment. The next part of the article aims to map the scientific and professional literature that deals with Symeon's works and his theological teaching, where we name and characterize fundamental scientific monographs and articles in scientific journals and collections, including those published in our church environment. The last question examined is the spiritual legacy of St. Symeon the New Theologian. We provide evidence that since the 13th century, the name of Symeon has been associated primarily with his mystical theology, which stood at the rebirth of the hesychast movement. Overall, Symeon's testimony and mystical experience of God's light appealed to many who became the successors of this empirical theology within the Orthodox spiritual tradition.

Keywords

Saint Symeon the New Theologian, theological heritage, edition, translation, spiritual legacy, mystical theology, spiritual tradition